

Lapsen kielenoppiminen – teoriaa ja käytäntöä

KATRI KLEEMOLA

Kevään korvalla 2011 ilmestyi kaksi lapsen kielenoppimista ja kielellistä kehitystä käsittelevää teosta. Näkökulma teoksissa oli hyvin erilainen. Toisen lähtökohhta on pedagoginen, toisen lingvistinen.

Marja Nurmilaakson ja Anna-Leena Välimäen toimittama artikkelikokoelma *Lapsi ja kieli* tarkastelee lapsen kieltä pedagogisesta näkökulmasta. Keskiössä on varhaiskasvatussuunnitelma ja se, miten lapsen kielenoppimista voidaan tukea varhaiskasvatuksessa. Teoksessa esitellään myös käytännön esimerkkejä keinoista, joilla kielenoppiminen voidaan tuoda mukaan päivittäiseen päiväkoti-yhteyteen.

Klaus Laalon *Lapsen varhaiskielioppi ja miniparadigmat* lähestyy asiaa lingvistisestä näkökulmasta. Laalo tarkastelee erityisesti taivutusmuotojen kehittymistä lapsen kielenoppimisen eri vaiheissa. Laalo esittelee runsaasti konkreettisia esimerkkejä kahden pääinformanttinsa (vajaasta kahdesta vuodesta lähes kuuteen ikävuoteen saakka) kielen kehityksestä. Oman mielenkiintoisen lisänsä analyysiin tuo vertailu muiden kielten parissa tehtyihin tutkimuksiin, onhan Laalon tutkimus osa kansainvälistä lapsen kielen tutkimushanketta.

Lapsi ja kieli -teoksessa Nurmilaakson artikkeli ”Pienen lapsen kielellinen tietoisuus osana kielen kehitystä” antaa hyvän ja yleistajuisen lähtökohdan lapsen kielenoppimisen ymmärtämiseen myös lingvistiseltä kannalta. Nurmilaakso esittelee kielellisen tietoisuuden tasoja, joi-

ta ovat fonologinen, morfologinen, syntaktinen ja semanttis-pragmaattinen. Nämä tietoisuudet heräävät eri vaiheissa lapsuutta, ja niitä pidetään kielen kehittymisen ja myöhemmin esimerkiksi lukemaan oppimisen edellytyksinä.

Laalo käsittelee omassa teoksessaan erityisesti morfologiseen tietoisuuteen liittyviä asioita. Laalon mukaan aluksi lapsi oppii jäljittelemällä sanoista yhden tietyn muodon. Lapsi ei siis hallitse vielä varsinaista taivutusta, vaikka aikuisen näkökulmasta sana voikin olla taivutettu. Esimerkiksi *kato* eli katsoa-verbien imperatiivimuoto on Laalon mukaan usein ensimmäisiä lapsen käyttämiä sanamuotoja – lapsi ei silti vielä hallitse imperatiivin käyttöä. Seuraavassa vaiheessa lapsi alkaa hahmottaa sanamuotojen välisiä suhteita ja muodostaa ns. morfologisia oppositioita. Juuri tämä vaihe on Laalon tarkastelun keskiössä. Lapsi alkaa käyttää oppimiaan muotoja produktiivisesti. Esimerkiksi *muistaa: muisti* -taivutus-suhteen ymmärtänyt lapsi voi käyttää samaa taivutusta ns. analogisesti myös sellaisissa verbeissä, joihin se ei aikuiskielessä kuulu, esimerkiksi *auttaa: autti* (auttoi). Juuri tällaiset aikuiskielestä poikkeavat analogiamuodot havainnollistavat Laalon mukaan erinomaisesti sitä, miten lapsi pystyy ymmärtämään taivutusmuotojen välisiä suhteita. Tämän ns. varhaismorfologisen vaiheen jälkeen lapsi alkaa pääpiirteittäin hallita taivutus- ja sanamuodostusjärjestelmän, ja samalla kielelli-

Marja Nurmilaakso & Anna-Leena Välimäki (toim.)
Lapsi ja kieli. Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2011

Klaus Laalo
Lapsen varhaiskielioppi ja miniparadigmat
Suomalaisen Kirjallisuuden seura, 2011

nen luovuus ainakin morfologisessa mielessä vähenee.

Laalo toteaa teoksessaan, että lapsen kielenoppimisen tarkastelu paljastaa myös laajemmin kielijärjestelmässä piileviä jännitteitä ja muutostendenssejä. Lapsen varhaismorfologiset analogiamuodot (ks. edellä, esim. *auttaa: autti*) ovat usein samankaltaisia, joita ilmenee murteissa, satunnaisissa lipsahduksissa ja myös äidinkieleltään muunkielisten kielenoppijoiden kielenkäytössä.

Äidinkieleltään vieraskieliset kielenoppijat ovat myös varhaiskasvatuksen kannalta mielenkiintoisia. Katjamaria Halme käsittelee *Lapsi ja kieli* -teoksen artikkelissaan maahanmuuttajataustaisten lasten kielikasvatusta varhaiskasvatuksessa. Halme pitää tärkeänä, että suomen opettamisen lisäksi tuetaan äidinkielen kehitystä. Äidinkielen hyvä osaaminen on edellytys kaikelle muulle oppimiselle – ei pelkästään kielenoppimiselle. Toisen kielen oppiminen on pitkä prosessi, eikä se etene aina suoraviivaisesti. Tavallista on esimerkiksi koodinvaihto, jossa lapsi käyttää keskustelussa tietois-

ti kahta kieltä. Erityisesti ulospäin suuntautuneet lapset saattavat hallita kielen näennäisesti hyvinkin, mutta kielitaito saattaa olla pinnallista. Ääntäminen ja arjen puhekieli voivat olla sujuvia, mutta kielen syvälliset rakenteet ovat vielä oppimatta.

Molemmat tässä käsitellyt teokset ovat hyvin uskollisia

omalle näkökulmalleen. *Lapsi ja kieli* -teos pitäytyy tiukasti varhaiskasvatussuunnitelman ja pedagogisen lähtökohtansa puitteissa, kun taas Laalon teos on tiivistä lingvististä analyysiä. Teosten lukeminen peräjälkeen oli antoisaa, ja niitä voi suositella kaikille lapsen kielennimisestä kiinnostuneille. Laalon

teoksen lingvistinen diskurssi ja sanasto voivat kuitenkin aiheuttaa asiaa tuntemattomalle hankaluuksia, ja toisaalta lingvistieltä kannalta asiaa tarkasteleva ei välttämättä pidä *Lapsi ja kieli* -teoksen käytännönläheistä lähestymistapaa kiinnostavana.

Tautinen historia

PEKKA WAHLSTEDT

Niin kauan kuin ihmiset ovat eläneet maapallolla, erilaiset taudit ja sairaudet ovat vainonneet heitä. Onneksi aina on myös ollut parantamiseen erikoistuneita ihmisiä, jotka ovat yrittäneet suojella ihmisiä tuholta. Terveystieteiden juuret ovatkin biologisessa evoluutiossa, ja jo neandertalilaiset auttoivat ja hoivasivat sairaitaan.

Tutkija Heikki S. Vuorinen kertoo kirjassaan sairauksien, parantajien ja potilaiden – usein dramaattisen ja kärsimyksillä kyllästetyn – historian noitiin ja samaaneihin luottavista vaeltelevista metsästäjä-keräilijöistä meidän huipputeknologiaan nojaavaan hyvinvointiyhteiskuntaamme. Yllättävä ja haastava on Vuorisen väite, että lääketieteen kehityksestä huolimatta sairauksien ja panepidemioiden uhka on tänään ehkä suurempi kuin koskaan.

Metsästäjä-keräilijät elivät sanamukaisesti kädestä suuhun, ja heidän suora yhteytensä luontoon avasi myös erilaisille mikrobeille kuninkaantien heidän elimistöihinsä. Esimerkiksi erityisen vaaralliset jäykkäkouris-

tus, jänisrutto ja myyräkuume olivat alituisia seuralaisia. Toisaalta liikkuva elämäntapa säästi heidät erityisesti monilta suolistotaudeilta, jotka syntyvät ulosteiden saastuttamasta maaperästä ja vesilähteistä.

Parantavaa voimaa etsittiin tuonpuolisesta, johon samaaneilla ja noidilla oli suora yhteys. Mutta myös kirurgia otti ensimmäisiä haparovia askeleita jo tuolloin ja kallonporausta oli yleisin tekniikka, vaikka potilaat eivät usein toimenpiteen jälkeen kovin kauaa hengissä pysyneetkään.

Suuri historiallinen käännekohta oli kun ensimmäiset korkeakulttuurit nousivat Egyptiin ja Mesopotamiaan. Silloin syntyivät sosiaaliset valtahierarkiat, suuret kaupungit ja valtavat ihmismassat. Maailmanlaajuiset vesi- ja tieverkot avasivat portit myös tartuntataudeille ja vieraille tuhoisille eläin- ja kasvilajeille, ja paikallaan tiiviisti asuvat ihmiset olivat niille otollisia maalitauluja. Rikkaat saivat parempaa hoitoa ja suojaa kuin ankeissa oloissa elävät köyhät.

Myös elintasosairaudet ko-

Heikki S. Vuorinen
Taudit, parantajat ja
parannettavat
Vastapaino, 2010

hottivat ensimmäisen kerran päätään, ja monet ihmiset lihoivat ja veltostuivat. Ympäristömuutokset ja niiden tuomat tuhot alkoivat. Esimerkiksi metsät hakattiin sileiksi, mistä seurasi eroosiota ja tulvia. Onkin opettavaista lukea ylellisistä korkeakulttuureista ja eritoten Rooman suuren imperiumin tuhoutumisesta. Ei ole sattuma, että moraalisesti ja elämäntyyllisesti rappeutunutta nykymaailmaa on usein verrattu Rooman valtakuntaan ja traagiseen loppuun.

Antiikissa otettiin myös askel kohti modernia lääketiedettä, kun magiasta siirryttiin rationaaliseen ajatteluun. Euroopassa edistyi uudella ajalla sekä ruumiin ja taudinaiheuttajien tuntemuksessa verenkierron mikroskooppien avaamaan bakteerien pienoismaailmaan että hoitokeinoissa rokotuksesta kirurgiaan. Samassa tahdissa kasvoi aiemmin käsityöläisiin